

Nobelistka Annie Ernaux se

Barbora Schneiderová
publicistka

Nakladatelství Host na konci minulého roku vydalo rovnou dvě knihy Annie Ernaux, předloňské držitelky Nobelovy ceny za literaturu. Po silně autobiografických Rocích, ve kterých spisovatelka popisovala celý svůj život propojený s dějinami Francie, přicházejí tematicky úžeji vymezená díla. I přes kratší rozsah jsou však pohlcující a tím jen potvrzují autorčinu výjimečnost.

„O čem nenapišu, to se nezavrší a zůstane jen prožité,“ píše Ernaux na úvod Mladíka, prvního příběhu souborného vydání Mladík/Událost. V kratičké novele Ernaux tematizuje svou milostnou zkušenost s o dekády mladším mužem. Prožila ji v závěru minulého tisíciletí, ale text v rodné Francii publikovala teprve loni.

Líčí v něm romantický vztah se studentem, který jí v pozdním věku (Ernaux je ročník 1940) připomínal minulost, „lidový původ“, domov a kromě toho i návyky z prostředí dělnické třídy. Ty se sama během studií několika škol snažila zneviditelnit a nakonec je evidentně ztratila úplně.

V bezmála šedesáti letech ji už podobné věci nerozhazují; přijde jí zábavné sledovat své někdejší návyky právě u mladíka, kterého může kultivovat. Neznervózňuje ji, že si ústa otírá chlebem, naopak ho směřuje, učí a vede (nejen v otázkách stolování).

Ústředním tématem knihy ale není milostná eskapáda se studentem z Rouenu (kde sama studovala). Jde o mikropříběh, který se věnuje i tématu autorčiny svobody a suverenity. Cesta k emancipaci a její přijetí jsou ostatně více či méně přítomné ve všech textech Annie Ernaux. Mladík jí připomínal její „první svět“, a tak jde o určité pozastavení se.

Útlý text vyšel v originále před rokem a logicky předpokládá alespoň nějaké povědomí o životě autorky. Přece jen se v něm Ernaux ohlíží za vlastním mládím. Je to črta, v níž jako vždy ohledává samu sebe, tentokrát však i moc nad ostatními i svou vlastní svobodou.

ZAPUZENÁ MATKA

Sbírka zahrnuje i Událost, francouzsky vydanou v roce 2000. Obě díla spojuje to, že vzpomínky v nich obsažené v hrdince Annie D. definitivně zabijí dívku, která se tak stává i symbolicky dospělou ženou.

V říjnu roku 1963 coby studentka moderní literatury Annie D. zjistila, že otěhotněla. Od chlapce, který ji oplodnil, žádnou pomoc ani podporu nezískala, ale beztak měla hned jasno: potřebuje si zajistit interrupci. V té době nezákonnou.

Interrupce, ale i jakékoli dopomáhání k ní byly ve Francii let šedesátých postiženy zákonem a už to, že se dívka o svém stavu i plánu svěří, vzbuzuje v jejích spolužácích (zejména katolicích z vyšší třídy) šok i opovržení. A u mužů dokonce často jakousi podivnou zvědavost.

Své tehdejší rozpoložení sama Ernaux popisuje „vlekem událostí“, ve kterém ne-

Paměť dívky je vzpomínkou Annie Ernaux na období získávání prvních milostných zkušeností.

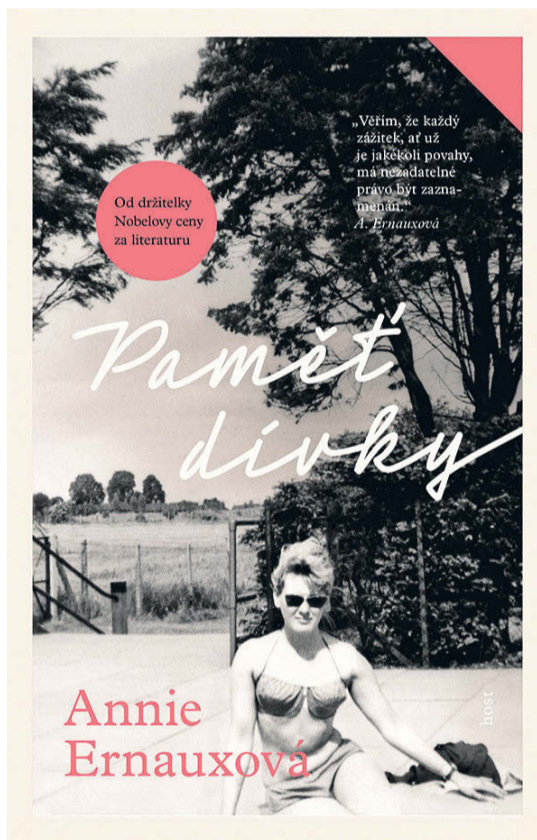

FOTO: ZCORDEVOCALI, WIKIMEDIA

prožívala téměř žádné emoce. Nebyla schopná se zapojit do starostí či zábav svého okolí, jakékoli náměty k hovoru s kýmkoli byly malicherné. Hnal ji pouze jediný motiv: zbavit se nechtěného plodu.

Ernaux v knize přeskakuje mezi dvěma vypravěčskými časy: co nejpopsněji líčí tehdejší události a v „současnosti“, tedy v době, kdy kniha vznikala, si dovoluje tehdejší já komentovat. Často tak přerušuje děj tehdejšího podzimu a zimy a komentuje sebe samu z pozice ženy, která nad tím má nadhled a údajně se chce vyvarovat jakékoli sentimentality. Její deklamovaná touha vylíčit události tak, jak byly, je podepřena citováním deníků, diářů a dopisů, které tehdy posílala přítelkyním.

Přesto je kniha strhující. Co by logicky mělo působit zcizujícím dojmem – přeru-

šuje-li autor tok vyprávění jiné časové roviny –, u Ernaux působí opačně.

Navozuje tu jakousi komunikaci se čtenářem, možná až vztah; komentuje své někdejší počínání z nadhledu, z odstupu, ale nikoliv bez pochopení k sobě samé. Jako kdyby se jí čtenáři stali spiklenci a dostali tak čas kontemplantovat nad tím, co vlastně sledují a proč je to tak důležitý příběh.

A díky snaze vyhnout se sentimentu také do literatury přibyla civilní hrdinka, která si je vědoma své situace a zkrátka ji chce řešit, jak je v jejích silách, odhodlaná použít svépomocí i ty nejdrastičtější prostředky.

„TOTÁLNÍ LIDSKÁ ZKUŠENOST SE ŽIVOTEM A SMRTÍ“

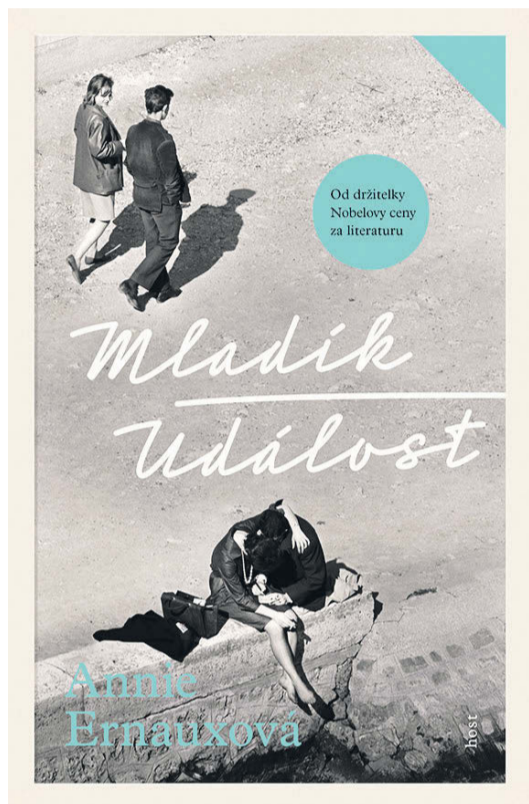
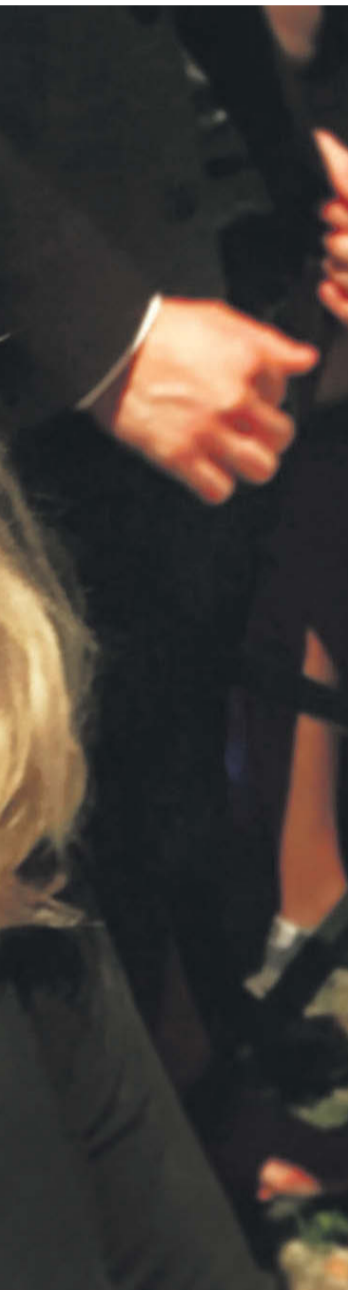
Bavíme-li se o literárních hrdinkách zmíněných nechtěným „outěžkem“, je snadné

si vybavit starší literární díla posílající těhotné ženy do hlubin řek či nešťastných manželství. V tomto tématu zkrátka nalezneme mnoho bouřlivého kýče a patosu.

Ernaux nic takového nedělá. Je totiž sama zvláštní hrdinkou moderní doby a svůj život od určitého bodu přetváří v plnohodnotné literární příběhy. Tedy i mladá Annie D. má v sobě něco zvláštním způsobem moderního, průbojného a neústupného. A z pozice sečtější autorky se snaží rozebrat tehdejší Událost na malé obrazy a třeba pochopit, proč se to muselo stát jí. Na to si koneckonců odpovídá – aby „o tom mohla podat svědectví“.

„Kdybych měla svou životní událost zachytit na jediném obraze, namalovala bych stolec s umakartovou deskou přisunutý ke stěně a na něm smaltované umy-

vrací do milostného mládí

V souboru Mladík/ Událost vyráží Ernaux za dalšími těžkými životními okamžiky.

Annie Ernaux v roce 2022 získala Nobelovu cenu za literaturu. Tehdy jí Česky v Hostu vyšly Roky, další dvě (ale vlastně tři) díla přišla na řadu na sklonku minulého roku.

vadlo s plovoucí červenou sondou. Trochu vpravo kartáč na vlasy. Nemyslím si, že by v nějaké galerii na světě vystavovali Dílnu andělíčkářky," píše Ernaux a svým vyprávěním světu představuje nejen tu dílnu, ale i lidský, intimní příběh na pozadí šedesátých let, která nebyla pro všechny tak úplně svobodná.

Jako u jejích dalších knih se může námitkám zdát všední a nedynamický. Ernaux má ale úžasný talent psaním o vlastním životě demonstrovat mnohé: tehdejší svět, náladu ve společnosti, rozdíly v třídních původech, postavení žen, omezení jejich moci a zároveň předtuchu (nebo zárodek) jejich emancipace.

Svůj potrat prožívala jako „totální lidskou zkušenost se životem a smrtí, s časem, s morálkou a zákazem, se zákonem,

zkušenost od začátku do konce prožitou prostřednictvím těla". A když uspěla, cítila na sebe patřičnou hrdoost.

NAIVNÍ I PYŠNÁ ANNIE D.

Nakladatelství Host záhy po zmíněném souborném vydání publikovalo ještě Paměť dívky. O něco rozsáhlejší novela postihuje období zhruba dvou let. Během nich se naivní osmnáctiletá holka, jak říká Ernaux, „dívkou z osmapadesátého“, seznamuje s nezvykle divokým prostředím letního tábora. Stihne se tu zamilovat a prožít i náročné období po krachu oné první lásky.

Coby dívka z dělnické třídy francouzské Normandie, ve které zrovna dochodila dívčí katolickou střední školu, přijede na tábor, kde má být nejmladší vychovatel-

kou. Nemá ponětí, jak se v prostředí suverénních dospívajících chovat, navíc když jde o smíšený kolektiv obou pohlaví. Zná jen svět svého dětství – venkov, katolickou školu, obchod svých rodičů. Tak úplně neví, jak mezi starší zapadnout, a zároveň si vroucně přeje prožít milostný příběh.

Už tehdy, jak Ernaux tvrdí, si Annie cenila všeho, „co je emancipované, moderní, co letí“, a její postupná cesta dovnitř táborového kolektivu se poměrně lišila od představ tehdejší společnosti. Vysloužila si nešťastnou pověst, kterou ale Ernaux čtenáři nasvětluje bez příkras.

Ve svých zcizovacích komentářích je neúprosná, a jak v knize uvádí, chce příběh podat tak surově, jako by napodobovala pomlouvání cizími za dveřmi. Postupem vyprávění ale s čím dál větší mírou porozumění sleduje, jaké traumatické procesy v ní táborové dění nastartovalo na další dva roky.

Závěrečnou část knihy uvozuje popisem černobíle fotografie, což vyvolává vzpomínku na předloni vydané Roky, v nichž tak začínala každou kapitolu a lemovala tím ubíhající čas.

Zatímco v Rocích ale postihovala celý svůj život, navíc v propojení s dějinami Francie v odpovídající době, nově vydané knihy z původně různých let se soustřeďují na konkrétní události, které Ernaux poznamenaly.

DÍVKY Z OSMAPADESÁTÉHO

V Paměti dívky můžeme sledovat s péčí vystavený obraz Annie D., která se v osmnácti, poprvé osamostatněná od rodiny, touží zbavit třídní příslušnosti i hloupého mládí, které neví nic o sexu, vztazích či lásce. Paměť dívky je tím, co člověk v Rocích postrádal, aniž o tom věděl.

Právě tato novela vykresluje přerod, ono osamostatňování se, vymaňování se z dělnického původu i dohledu rodičů. Odkrývá touhu po svobodě a dospělosti. Ale líčí také příběh naivní i pyšné Annie D., již smete první láska a která se na chvíli nechá svést z cesty touhou po tom, být jako ta plavovlasá oblíbená dívka z letního tábora.

I tady se Ernaux opírá o vlastní zmínky převážně v dopisech. Svět jejího osmnáctiletého já je jí vzdálený. Různé etapy svého příběhu nazývá „dívkou léta 1958“, „anglickou“ nebo „skutečnou dívkou“. A přímo se doznává, že už pro ni není reálné si vybatit emoce v té či oné situaci.

Neodsuzuje se ale za to, že při letním táboře střídala kluky nebo že měla pak touhu vulgárně vykládat o ztrátě panenství dívkám z vyšších tříd. Je také inspirativní, s jakou nonšalancí líčí na tu dobu promiskuitní chování svého telecího já i své urputné přesvědčení, že činí správně a nestydí se za to.

Odhluje svou mladickou zmatenost i touhu po pozornosti, popisuje je přesnými slovy a vystavuje i své ponižení a stud. Nakonec považuje za nutné o tom všem

čtenáře zpravit. „To co prožila ona a žádná jiná, zůstane nezaznamenané, prožité nadarmo,“ komentuje sama úvahu nad tím, co by se stalo, kdyby o svém prožitku nepsala.

V Paměti dívky je Ernaux oproti předchozím stručným dílům kontemplativnější a skrzskrz se tu odráží její touha nejen psát, ale stát se vlastním příběhem. Ta je ve výsledku ústředním motivem knihy spíše než jedno bouřlivé léto na táboře.

V závěru je to jasné: „Začínala jsem sebe samu přetvářet v literární bytost, v kohosi, kdo všechno prožívá tak, jako by o tom jednou mělo být napsáno.“

OBRAZY NAŠEHO SVĚTA

Ernaux je velmi inspirativní žena i autorka a píše o věcech, se kterými se ženy mohou ztotožnit. První lásky, boj s vlastním tělem, boj s absolutním podřízením se druhému. Touha po svobodě, emancipaci, zbavení se vlastní matky v sobě, strach z otěhotnění a tělesná zkušenost „s životem a smrtí“.

Zároveň ale Ernaux vždy mistrně a poctivě vykresluje obrazy: nemilosrdného kolektivu dospívajících, pohledů společnosti na pár mladého studentika a postarší dámy, odsouzení ženy za její přesvědčení o nutnosti interrupce.

A přestože píše o jiné době – minimálně ve zmíněných knihách se věnuje událostem od padesátých let do konce minulého století –, lidské příběhy mají tendenci se opakovat a ony milníky zůstávají téměř neměnné. A Ernaux o nich vypráví neuvěřitelně pronikavě. To ostatně na jejím díle oceňovala i porota Nobelovy ceny.

Podle některých je Annie Ernaux představitelkou ženské literatury. Pokud to znamená cokoli jiného než literaturu tvořenou ženami, měl by být podobný termín zrušen. Změnit by se snad ale konečně mohl pohled na „ženská témata“. Paměť ženy, odkrývající nejniternější ženské příběhy, traumata i touhy, není o nic méně cenná pro mužské čtenáře. Ernaux zároveň dokáže být náročná – cílový čtenář asi musí umět ocenit i jazykovou stránku jejích knih a netoužit jen po dynamickém příběhu plném vyumělkovaných zvratů.

Ve Francii dávno oceňovaná Ernaux je pro české čtenáře vlastně novinkou. Hlavně že sem došla. Koneckonců to, co Ernaux dělá desítky let, je to krásné na současných (nejen autofikčních) trendech v literatuře: kladou často na první místo všední prožitky obyčejných lidí (ať to znamená cokoli).

Ernaux věří, že jakýkoliv zážitek má právo být zaznamenaný, a sama to dokáže s neuvěřitelnou péčí o jazyk i strukturu literárního díla. Sama sebe přetvořila v mnoho hrdinek své vlastní prózy. A ve světě plném touhy po extrémních prožitcích dává nejen knižním fajnšmekrům šanci se zastavit nad pomalu plynoucím lícením silných životních etap. A užít si tak krásná a pronikavá literární díla. ■